

Foto: Zoran Vojnitič

Če družba zaostaja, je narod ogrožen

Te dni je slovenski javnosti spregovoril štirinajsti plenum kulturnih delavcev OF. Ga je ta javnost tudi slišala? Bo ugotovitvam in spoznanjem, ki so jih izrekli njegovi udeleženci, pritrdila ali jih zavrnila? Jim bo polemično postavila nasproti svoja spoznanja, svojo zgodovinsko, družbeno in osebno izkušnjo? Kajti: plenum kulturnih delavcev OF ne vidi svojega smisla in namena zgolj v izmenjavi mnenj in pogledov med udeleženci; njegova ambicija je iz leta v leto izrazitejša: aktivno hoče poseči v našo stvarnost, zdrumiti in spodbuditi še nezainteresirano javnost, da bi odgovorneje razmišljala o sebi kot narodni in socialni skupnosti, o dobrih in slabih straneh lastnega življenja, o možnostih in nevarnostih, sredi katerih se nahajamo in pogosto dobesedno ne vemo ne kod ne kam.

Plenum slovenskih kulturnih delavcev je ambiciozno zborovanje slovenskih razumnikov, v marsičem paradoksalno samo v sebi: že po naravi, po nekakšni »dedni pravici in dolžnosti« skuša spet in spet razumeti svoj narod v njegovi nekdanji podobi, hkrati pa si z ne manjšo zavzetostjo odgovoriti, v čem je (če sploh je) aktivno slovenstvo danes, ob hkratnem spoznanju, da je lahko samo aktivno slovenstvo porok za naš obstoj, za naše nacionalno preživetje. Že to razmišljanje sili razpravljalce v kar največjo kritičnost. Zato je razumljivo, da je več pesimizma kot rožnatih vizij, več obsojanja naših konkretnih družbenih razmer kot samovšečnih ugotavljanj, kaj vse da smo postorili in dosegli po zmagovitem narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, v teh enainštiridesetih letih socialistične, večinoma tudi samoupravne družbe.

Najbrž ni naključje, da sta moto in spodbuda letošnjega plenuma 4. točka temeljnega programa OF: »Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.« Vse namreč kaže, da smo se znašli na tisti stopnji nacionalne in družbene ozaveščenosti, ko se moramo javno, torej kolektivno, kot skupnost, vprašati, kolikšna je

naša življenjska moč in upravičenost svobodnega, perspektivnega in dostojanstvenega nadaljnega bivanja na tem prostoru.

Navajanje 4. točke OF naj bi bilo na prvi pogled predvsem spodbudno, že sama njena formulacija (iz leta 1941) naj ne bi dopuščala nikakršnega defetizma: je namreč izrazito afirmativna v smislu zgodovinskih pričakovanj. Slovenski narodni značaj, si hitimo dopovedovati, se je spremenil, temeljito in zanesljivo, prav v duhu takratne programske vizije ustanoviteljev OF. Do takšne spodbudne sodbe o sebi se po asociativni logiki najpogosteje dokopljemo prek zanikanja znane Cankarjeve sintagme o Slovcnih: »Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje.« Nekoč je bila ta Cankarjeva obtožba pljunek v obraz slovenski družbi, takratnemu slovenskemu narodnjstvu; zdaj nas ob njej prešine skoraj blago zadovoljstvo, da smo se iz Cankarjevega naroda hlapcev prek enobejevskega naroda junakov povzdignili v moderen, svoboden, demokratičen, vsestransko ustvarjalen narod.

Smo to res? Kritično, tudi neprizanesljivo samokritično razmišljanje o temeljnih vprašanjih slovenstva na plenumu ni bilo pritrjujoče, nič samovšečnosti ni bilo v njem, bilo pa je dovolj volje, da bi ob večji vednosti o sebi in svoji usodi storili kaj več zase, za svojo sedanost in za svojo prihodnost.

Morda ni nezanimivo ob tem razmišljati, zakaj je bil plenum kulturnih delavcev OF ponovno priklican v življenje, kdaj in s kakšnimi pričakovanji. Prvi je bil sklican že leta 1941, potem se je sestel še dvakrat med vojno, četrti, zdelo se je, da zadnji, je bil po osvoboditvi. Obnovljen je bil šele leta 1978 in takrat smo se mnogi spraševali o njegovem smislu v novih razmerah in celo o možnostih, da se sploh obdrži. A obdržal se je. Letos, kot rečeno, se je sestel že štirinajstič, devetič zapovrstjo v novi preobliki. Ob revitalizaciji leta 1978 so bila pričakovanja skromna in »miroljubna«: pričevanja o »velikem času«, ki se odmika, zbiranje in tehtanje zgodovinskega gradiva. Danes je

njegova aktualnost tako očitna, da mnogi že vidijo v njem zmetke, če že ne temeljev Vidmarjevega in Štihovega slovenskega kulturnega parlamenta. Nekateri predlagajo, da bi v resnici in institucionalno to tudi postal. Toda ne glede na to, kaj plenum je in kaj lahko postane, nekaj je vendarle že zdaj jasno: plenum je že zdaj tribuna slovenskih razumnikov, ki se zavedamo, da je treba o temeljnih vprašanjih naroda in družbe nepretrgoma razmišljati, komplementarno in polemično, in da je treba svojo nacionalni in družbeni razvoj tudi načrtovati. Vendar načrtovati na osnovi najbolj odgovornih in kompetentnih spoznanj, izkušenj in predvidevanj. Zato je ne samo odveč, ampak že kar škodljiva zaskrbljenost nekaterih, ki v sedanjih plenumih ne slišijo več enotnih ocen, ne odkrivajo več volje po skupnem nastopanju, poenotenem zavzemanju za »isto stvar«. Gledanje na družbo in čas je namreč vse bolj diferencirano, pogledi na iste stvari so različni, tudi poudarki o pomembnosti se razlikujejo, skupno ostaja le prepričanje, da **kot družba zaostajamo in da smo zato ogroženi v svoji narodni biti.**

Prepričanje, da smo med NOB v sedanjih samoupravni družbi »preoblikovali svoj značaj« tako opazno, da bi lahko z njim računali v sedanjih preizkušnjah, je vse prej kot trdno, komaj da se ga kdo upa izraziti. Slovenci ta trenutek nismo kaj prida zadovoljni sami s sabo. Občutek imamo, da bi lahko ob sedanjih intelektualnih in materialnih potencialih več storili za svoje bolj ali manj nemoteno potovanje skozi čas, ki se posebej do malih narodov in novih družb ni kaj posebno prizanesljiv.

Podobni smo vojačku s svinčnimi nogami: karkoli in kakorkoli nas premetava, zmerom nas vrže (ali se postavimo) tako, da se vsa naša vprašanja stekajo predvsem v eno, temeljno: v nacionalno vprašanje, ki je vse prej kot samo iskanje najustreznejše definicije o sebi, saj slej ko prej ostaja naša osrednja življenjska preokupacija. Ko danes razpravljamo o slovenstvu, imamo v mislih komplementarno problematiko vsega našega življenja, od gospodarstva do kulture, umetnosti in morale. Zato toliko obtoževanja drug drugega, pa tudi samoobtoževanja, kakršnega zlepa ne srečamo pri drugih narodih. Svoj položaj, praktični in ohranitveni, vidimo domala samo še v idealiteti, v tem, kar naj bi bili, in ocenjujemo za izdajstvo ali vsaj za prevaro ali ignoranco sleherno odstopanje od takšne idealitete. Zato se tako pogostoma, nemalokrat s pravim sadomazohizmom, vračamo v preteklost in v njej izkopavamo predvsem vse svoje slabosti, zmote in napake, sleherno dvoumno odločitev, napačno potezo. Na tej ravni je naš smisel za zgodovinsko kontinuiteto naravnost strašen: ne odpuščamo si, ne pozabljamo, za sleherno sedanjo stisko iščemo v preteklosti

»prave« razloge zanjo. Ves naš NOB in revolucija sta na secirni mizi: režemo, trgamo, osvetljujemo. Mesijanstvo in pohujšanje hodita ves čas z roko v roki. Če smo še do nedavnega menili, da je za javnost pomembna predvsem sinteza, splošna ocena, celovit pogled, smo zdaj vsi zagledani in zaverovani v analitičen način mišljenja in videnja. Smo bili prej enostranski, smo enostranski zdaj?

Nečesa se nedvomno zavedamo: idealitet ni in jih nikoli ni bilo, živeti moramo iz sebe, iz realnosti svojih eksistenc, vizije, kolikor jih kdo še kdaj ugleda, nas ne opijajo več; tudi »slavna« preteklost, celo v svojih najvišjih vzponih, nam ni več usmerjajoči svetilnik, ko brodolomimo v viharju. Viharji pa vse bolj postajajo naše bistvo.

Ne zavedati se tega, bi pomenilo, da bi se utegnili vprašati, kam plove plenum kulturnih delavcev OF? Nič več ni v njem povzdigovanja preteklosti, na katero se s svojim naslovom veže, postal pa je pomembno samospraševanje Slovencev o poteh, ki smo jih hodili, ki jih hodimo ali bi jih morali hoditi. Je resnično kritična tribuna slovenskega razumnštva. Soočanje, ki prinaša tudi nestrpnost, vseh generacij, ki še ali že razmišljajo. Razlogi za njihovo nacionalno zavest, njihovi pogledi na aktivno slovenstvo danes, so različni, tudi nasprotujejo si in se med sabo zanikajo, vendar pa so v prav takšni razporeditvi naša edina realnost. Prav upoštevanje teh razlik omogoča novo kvaliteto, uporabne sinteze, ki naj bi postala družbena akcija, ko si prizadevamo za aktivno slovenstvo.

Je bila 4. točka OF pred petinštiridesetimi leti utopija, če se zdaj sprašujemo, ali je sploh prišlo do spremembe slovenskega narodnega značaja? Dokazov za takšno ali drugačno trditve je dovolj, odvisno od razpoloženja in naših intimnih izkušenj, pa tudi pričakovanj, toda nekaj se je vendarle premaknilo: naše prepričanje, ob izkušnji NOB, da smo preoblikovali svoj značaj, nas danes usposoblja, da zmoremo razmišljati o svojem sedanjem položaju, duhovnem in materialnem, trezno in kritično, morda prvič zares brez potrebe po utopiji.

Prejšnji plenum je razpravljal o skupnem slovenskem kulturnem prostoru in s tem odločno pripomogel k dokumentu z istim naslovom, ki ga je pred kratkim sprejelo predsedstvo RK SZDL in je temeljna listina o slovenstvu, o aktivnem slovenstvu danes. Zdaj je razpravljal o preoblikovanju slovenskega narodnega značaja. Odprto, kritično, pluralistično polemično. S tem najbrž že opravlja temeljno funkcijo slovenskega kulturnega parlamenta.

CIRIL ZLOBEC

Bojana Jager, Stojan Žitko
Premalo je samo dopisovati ničle in menjati barvo našim bankovcem
Tema tedna: Rekordna rast denarja v obtočju
PP 29 **16**
Avgust Pudgar
Joaquim Alberto Chissano
Portret tedna
V nacionalno zbirko ne sodi vsakdo
Pogovor z dr. Juretom Mikužem **17**

Marko Jensterle
Mirovništvo je preseglo državne ograje
Bojana Jager
Dober knjigovodja bi vedel, kaj storiti
Odpri meja in zadovoljni ljudje
Okrogla miza o obmejnem sodclovanju s Furlanijo Julijsko krajino **18**
Marjan Erjavec
Smrt skrta v uranskih hlapih? **19**

Anica Levin
Učinkovitosti ni brez zdrave ekonomske prisile
Dejan Vodovnik
Zgolj analize ne bodo zaustavile izseljevanja
Aleš Stergar
Enaki ali združljivi vagoni
Vojko Flegar
Državni udar v krajevni skupnosti **21**
Misli o slovenskem značaju
S plenuma kulturnih delavcev OF

Lilijana Šaver
Slovenci v blejski vitrini **22**
Mojca Drčar-Murko
Evropa na več načinov
Uroš Lipušček
Začetek konca »Reaganove revolucije«
Vesna Marinčič
Internet in druge slamnate zgodbe
Brane Nešović
Učitelj, merilo moči strok **23**

Jaka Štular
Gospodarski laboratorij kluba bogatih
Dušan Snaj
Pol manjša armada brezposelnih?
Milena Fornazarič, Božo Mašanović
Čas velikih zalogajev je mimo
Rakova pot svetovnega gospodarstva
Sposojeni komentar **24**
Božo Mašanović
»Jastrebi« spodnesli »goloba«

Wembley za naše vedno liziv
Nogometni spomini
Jože Volčand
Gverila in nacionalna sprava **25**
ZA in PROTI
Ukinitve zemljiškega maksimuma **27**
Dragiša Bošković
Prednost slabih novic
Jugoslovansko tržno komuniciranje
Anketa Dela **28**

